UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
ȘCOALA DOCTORALĂ ȘTIINȚE SOCIALE

CONSORȚIU: Universitatea de Stat din Moldova (USM), Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți (USARB), Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hașdeu” din Cahul (USC)

Cu titlu de manuscris
C.Z.U.: 159.923.3+316.62(043.2)

COVROVA, Anastasia

CARACTERISTICI ALE PERSOANEI CU COMPORTAMENT DE „VICTIMĂ”

SPECIALITATEA 511.01 – PSIHOLOGIE GENERALĂ

Rezumatul tezei de doctor în psihologie

CHIȘINĂU, 2025

Teza a fost elaborată în cadrul Școlii doctorale Științe Sociale a Universității de Stat din Moldova.

Conducător științific:
Anțibor, Liudmila, doctor habilitat în psihologie, conferențiar universitar

Membrii Comisiei de îndrumare:
1. *Cojocaru, Natalia, doctor în psihologie, conferențiar universitar*
2. *Gonța, Victoria, doctor în psihologie, conferențiar universitar*
3. *Tolstaia, Svetlana, doctor în psihologie, profesor*

Componența Comisiei de doctorat
1. Președinte – *Potâng, Angela, doctor în psihologie, conferențiar universitar*
2. Conducător științific – *Anțibor, Liudmila, doctor habilitat în psihologie, conferențiar universitar*
3. Referent 1 – *Glavan, Aurelia, doctor habilitat în psihologie, profesor universitar*
4. Referent 2 – *Prițcan, Valentina, doctor în psihologie, conferențiar universitar*
5. Referent 3 – *Tolstaia, Svetlana, doctor în psihologie, profesor universitar*

Susținerea va avea loc la data de 26.08.2025, ora 10.00, sala 507, blocul de studii nr. 3, Universitatea de Stat din Moldova, str. M.Kogălniceanu 65, MD-2012, în ședința publică a Comisiei de doctorat din cadrul Școlii Doctorale Științe Sociale a Universității de Stat din Moldova.

Teza de doctorat şi rezumatul pot fi consultate la Biblioteca Națională a Republicii Moldova, Biblioteca Centrală a Universității de Stat din Moldova şi pe pagina web a Agenției Naționale de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare.

Rezumatul a fost expediat la 26.06.2025.

Președinte al Comisiei de doctorat,
Potâng, Angela, doctor în psihologie, conferențiar universitar

Conducător științific,
Anțibor, Liudmila, doctor habilitat în psihologie, conferențiar universitar

Autor
Covrova, Anastasia

(© Covrova, Anastasia, 2025)

CUPRINS

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII 4
CONȚINUTUL TEZEI 7
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI 20
BIBLIOGRAFIE 23
LISTA PUBLICAȚIILOR LA TEMA TEZEI 25
ADNOTARE (rom, engl, rus) 27

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța problemei abordate. Relevanța acestui studiu este determinată de mai mulți factori. În primul rând, aceasta este legată de contextul sociocultural specific țării noastre, unde normele sociale și culturale nerostite pot încuraja comportamente de victimizare, pot inhiba cererea deschisă de ajutor, pot împiedica grija de sine și pot limita exprimarea nevoilor psihologice sau a emoțiilor. Al doilea factor este legat de nivelul persistent ridicat al violenței interpersonale experimentate de persoane la o vârstă fragedă, în timpul maturității și pe tot parcursul vieții, în lume [29] și în țara noastră [25, 30]. Al treilea factor este legat de faptul că experiența de violență interpersonală la care este expusă o persoană în timpul vieții adulte are un impact negativ semnificativ asupra sănătății și bunăstării sale psihologice și fizice [25].

Actualitatea şi importanţa problemei propuse spre cercetare, încadrarea temei în preocupările internaţionale, naţionale, regionale, ale colectivului de cercetare și în context inter- și transdisciplinar, prezentarea rezultatelor cercetărilor anterioare referitoare la tema lucrării. Fenomenul „victimă” este complex, cuprinzând diverse semnificații și interpretări. Studiile psihologice asupra trăsăturilor de personalitate asociate victimizării se concentrează, de obicei, pe două categorii: persoanele care au suferit violență interpersonală și cele care adoptă comportamentul de „victimă” ca strategie de interacțiune socială. Cercetările asupra victimelor violenței evidențiază caracteristici rezultate din astfel de experiențe și, uneori, identifică factori de vulnerabilitate. Acest grup de studii include lucrări ale autorilor moldoveni R.Cerlat și O.Eremciuc [1], A.Crâșmaru [2], N.Rotaru-Sîrbu [4, 5] și ale cercetătorilor străini E.Abdibegovic et al. [7], V.Blazhevska, K.Stoimenovska [8] și alții, dedicate diferitelor aspecte ale violenței în familie și a partenerului intim, precum și lucrări ale autorilor moldoveni Ig.Racu [3], T.Turchină [6] și străini E.M. Brank et al. [9], S.M. Swearer, D.L. Espelage [17] și alții privind violența în instituțiile de învățământ. Utilizarea comportamentului de „victimă” ca strategie socială este deseori legată de experiențe adverse din perioada de dezvoltare. Un cadru teoretic important este conceptul ontogenetic al victimizării propus de O.O. Andronnikova [18]. Descrierea fenomenului și posibilele sale mecanisme se regăsesc în cadrul analizei tranzacționale, în care influența experienței timpurii nefavorabile este determinată de formarea unui scenariu de viață nefavorabil, iar comportamentul de "victimă" devine parte integrantă a conținutului și manifestării acestui scenariu (lucrările lui E.Berne, K.Steiner, S.Karpman, M.Goulding și R.Goulding, etc.). Influența experienței nefavorabile a interacțiunii interpersonale în cursul creșterii asupra formării unor moduri stabile de percepere a lumii (scheme dezadaptative timpurii) la adulți este descrisă și studiată în cadrul terapiei schemelor (lucrări realizate de D. Young, D.Klosko, M.Weishaar, J.M. Farrell, N.Reiss, A.A. Shaw, etc.). Analiza tranzacțională și terapia schemelor au o serie de puncte de suprapunere în modul în care descriu impactul experienței de creștere asupra adulților și cauzele acestui impact, modul în care definesc procesul și obiectivele muncii psihoterapeutice pentru depășirea aspectelor negative ale acestui impact.

Problema cercetării. Asemănările dintre analiza tranzacțională și terapia schemelor în ceea ce privește organizarea experiențelor timpurii, împreună cu observația lui C.Steiner despre suprapunerea conceptuală dintre scenariul de viață și schemele dezadaptative timpurii, ridică întrebările importante: este posibilă integrarea acestor abordări este posibilă integrarea

acestor abordări la nivel teoretic pentru a înțelege fenomenul „victimă” ca strategie de interacțiune interpersonală? este posibilă integrarea lor în contextul intervențiilor psihologice care vizează reducerea nivelului comportamentului de scenariu al „victimei” manifestat? cum să luăm în considerare și alte caracteristici personale ale persoanelor care utilizează comportamentul de scenariu al "victimei", și este acest comportament într-adevăr interconectat cu încălcarea sentimentului de securitate din cauza traumatizării psihologice, cu intoleranța interpersonală la incertitudine, cu rigiditatea? De asemenea, datele contradictorii ale cercetărilor științifice lasă deschisă întrebarea: există specificități de vârstă și sex ale comportamentului de scenariu al „victimei”? Astfel, devine relevantă ***problema cercetării*** caracteristicilor persoanelor cu comportament de scenariu al "victimei" și studierea posibilităților de integrare a ideilor teoretice și intervențiilor psihoterapeutice aplicate ale acestor două abordări pentru înțelegerea fenomenului „victimă” ca strategie de interacțiune interpersonală și depășirea acestuia în cadrul lucrului psihologic.

Scopul cercetării constă în studierea caracteristicilor persoanelor cu comportament de scenariu al „victimei”. **Obiectivele cercetării**: (1) a realiza o analiză teoretică a conceptelor legate de fenomenul „victimă” și comportamentul de scenariu al „victimei”, a studia și a rezumă datele din domeniu specificat; (2) a studia caracteristicile de vârstă și de gen și caracteristicile personale ale comportamentului de scenariu al „victimei” la adulți: corelații cu schemele dezadaptative timpurii, convingerile care formează sentiment de securitate, intoleranța interpersonală la incertitudine și rigiditatea actuală; (3) a identifica caracteristicile personale caracteristice diferitelor tipuri de realizare a „victimei” și diferitelor grade de expresie a comportamentului de scenariu al „victimei”; (4) a elabora pe baza rezultatelor obținute și a testa programul de intervenții psihologice care include metodele de terapia schemelor și analiza transacțională și menită să reducă nivelul de expunere a comportamentul de scenariu al „victimei” manifestat.

În cadrul cercetării au fost testate următoarele **ipoteze**: (1) comportamentul de scenariu al „victimei” diferă în funcție de vârstă și sex; (2) există o relație între comportamentul de scenariu al "victimei" și schemele dezadaptative timpurii, convingerile de bază ale personalității care constituie sentimentul de securitate, intoleranța interpersonală la incertitudine și rigiditatea actuală; (3) diferite tipuri de realizare victimizării și diferite grade de victimizare sunt caracterizate de o imagine diferită a caracteristicilor personale; (4) un program complex de intervenții psihologice care include metode de terapie schemelor și analiză tranzacțională, contribuie la reducerea expresiei comportamentului de scenariu manifestat al „victimei”.

Sinteza metodologiei de cercetare și justificarea metodelor de cercetare alese. Studiul se bazează pe teoriile scenariului de viață (E.Berne, C.Steiner, M.Goulding și R.Goulding, R.G. Erskine etc.), conceptul ontogenetic de victimizare a personalității O.O. Andronnikova, conceptele de nevoi emoționale de bază, scheme dezadaptative timpurii și moduri ale schemelor (D.Young, D.Klosko, M.Weisshaar, J.M. Farrell, N.Reiss, A.A. Shaw, G.Jacob, H. van Genderen, L.Seebauer, A.Arntz etc.). Am utilizat următoarele ***metode de cercetare***: *metode teoretice*: analiza literaturii științifice din domeniul problemei de cercetare, metode descriptive și comparative, metoda ipotetico-deductivă, analiza și interpretarea rezultatelor aplicate; *metode empirice:* Testul poziției de victimizare a personalității (de O.O.

Andronnikova) [18]; Chestionarul schemelor dezadaptative timpurii (D.Young, adaptat de P.M. Kasyanik și E.V. Romanova) [23]; Scala convingerilor de bază (de R. Yanoff-Bulman, modificat de M.A. Padun și A.V. Kotelnikova) [26]; Scala de intoleranță interpersonală la incertitudine (din metodologia: Noul chestionar de toleranță la incertitudine (modificat de T.V. Kornilova) [24]; Subscala de rigiditate reală (din metodologia Tomsky chestionar de rigiditate, de G.V. Zalevsky) [22]; *metode de analiză matematică și statistică:* criteriul t al lui Student, criteriul U al lui Mann-Whitney, criteriul H al lui Kraskell-Wallace, coeficienții de corelație Pearson și Spearman, criteriul T al lui Wilcoxon, criteriul de independență chi pătrat, regresia liniară, analiza cluster. Fiabilitatea rezultatelor cercetării au fost obținute prin validitatea ipotezelor de cercetare, selectarea metodelor de cercetare în conformitate cu scopul și obiectivele formulate, reprezentativitatea eșantionului de respondenți, utilizarea metodelor de analiză matematică și statistică.

Noutatea și originalitatea științifică a lucrării constă în abordarea studiului comportamentului de „victimă" ca manifestare a unui scenariu de viață, precum și studierea caracteristicilor persoanei cu comportament de „victimă" și identificarea strategiilor de asistență psihologică și intervențiilor psihologice pentru reducerea expresiei comportamentului de „victimă" manifestat în contextul și integrare a două abordări psihologice - analiza tranzacțională și terapia schemelor.

Problema științifică semnificativă rezolvată constă în determinarea seriei de caracteristici ale persoanei cu comportament de „victimă", identificarea posibilităților de integrare la nivel practic și la nivel teoretic a abordărilor analizei tranzacționale și ale terapiei schemelor pentru înțelegerea fenomenului „victimă" ca o consecință a experienței de dezvoltare adversă cu fundamentarea strategiilor și principiilor de asistență psihologică a persoanelor cu comportament de „victimă" manifestat.

Semnificația teoretică constă în analiza și completarea cunoștințelor existente despre fenomenul de „victimă", definirea termenului "comportament de scenariu al "victimei", identificarea oportunităților de integrare a analizei tranzacționale și a terapiei schemelor pentru înțelegerea și descrierea fenomenului „victimă", fundamentarea principiilor de asistență psihologică a persoanelor cu comportament de „victimă" manifestat.

Semnificația practică constă în determinarea unui număr de caracteristici ale persoanei cu comportament de scenariu al "victimei": au fost dezvăluite interrelațiile dintre comportamentul de scenariu al "victimei" și schemele dezadaptative timpurii, convingerile de bază care constituie un sentiment sănătos de securitate, intoleranța interpersonală la incertitudine și rigiditatea actuală la adulți, precum și au fost determinate trăsăturile personale caracteristice diferitelor tipuri de realizare a victimizării și diferitelor grade de victimizare. De asemenea, pentru prima dată a fost realizat un studiu al caracteristicilor ale persoanei cu comportament de scenariu al "victimei" într-un eșantion special de respondenți de sex masculin care la momentul studiului se aflau într-o instituție penitenciară și se aflau în curs de reabilitare de la dependența de substanțe psihoactive. Principiile de asistență psihologică a persoanelor cu comportament de scenariu al "victimei" manifestat și programul integrativ de intervenții psihologice menite să reducă manifestarea comportamentului de scenariu al "victimei" manifestat pot fi utilizate de psihologii consultanți în consiliere psihologică de grup și individuală cu clienții. Datele obținute pot fi incluse în conținutul disciplinelor universitare

de psihologie generală și socială, precum și pot servi drept justificare și conținut parțial pentru programele de educație psihologică pentru persoane de diferite vârste.

Aprobarea și implementarea rezultatelor cercetării. Rezultatele teoretice și experimentale ale cercetării au fost discutate în cadrul unor conferințe științifice naționale și internaționale. Datele obținute au fost utilizate și în practica de formare, consiliere psihologică și sprijin psihosocial pentru persoane adulte, inclusiv angajați ai organizațiilor de servicii HIV, psihologi consilieri, victimele violenței domestice și refugiați.

CONȚINUTUL TEZEI

Introducere. Introducerea justifică relevanța temei de cercetare, descrie situația din domeniul de cercetare, definește scopul, obiectivele și ipotezele studiului, descrie metodologia de cercetare și formulează noutatea și originalitatea științifică, problema științifică semnificativă rezolvată, semnificația teoretică și practică și furnizează informații privind aprobarea rezultatelor.

Capitolul 1: Analiza teoretică a fenomenului „victimă" în psihologie. Acest capitol analizează literatura științifică și cercetările practice asupra fenomenului „victimă", definește „comportamentul de scenariu al „victimei" și identifică caracteristici ale persoanelor cu comportament de „victimă" care necesită studiu empiric.

Fenomenul „victimă" include un spectru de semnificații, valori și termeni pentru desemnarea acestora, precum și o serie de caracteristici asociate, printre care putem remarca modele de manifestare a comportamentului de „victimă" pentru exprimarea sentimentelor și/sau satisfacerea nevoilor (atunci când are loc inaccesibilitatea subiectivă a altor modalități) și însoțirea acestor modele de convingeri negative și experiențe de emoții și sentimente negative [41]. Formarea, consolidarea și manifestarea victimizării ca mod de comportament are loc în contextul interacțiunilor sociale. Analiza literaturii științifice a arătat că studiile caracteristicilor personale legate de fenomenul „victimă" în psihologie pot fi cel mai adesea împărțite în două grupuri convenționale [42]: studii ale victimelor violenței interpersonale și studii ale persoanelor pentru care „victima" este o caracteristică personală/caracteristică de comportament și convingeri. Se presupune că ajutorul psihologic în aceste două cazuri ar trebui să fie diferit, iar din cauza acestei separări pot apărea dileme etice [38, 33]. Particularitățile fenomenului sunt, de asemenea, importante în contextul activităților profesionale ale practicienilor care acordă ajutor [40]. În contextul studierii victimizării ca o caracteristică a comportamentului și convingerilor, conceptul de poziție de victimizare a unei persoane, propus de O.O. Andronnikova, este important ca un complex de componente cognitive, emoționale și comportamentale care se formează în cursul creșterii și sunt asociate cu orientarea spre satisfacerea nevoilor de bază [18]. Cu referire la poziția de victimizare a personalității, O.O. Andronnikova distinge anumite tipuri de manifestare a victimizării: victimizarea ca manifestarea iubirii (aceasta include atât demonstrarea victimizării ca semn al iubirii, cât și așteptarea victimizării ca manifestare a iubirii); victimizare ca manifestare a agresiunii (modelul principal aici este pedepsirea celorlalți prin suferința lor, într-un fel o modalitate indirectă de manifestare a agresiunii); tipul combinat de victimizare (atunci când instinctele de bază ale iubirii și agresiunii sunt exprimate prin victimizare); tipul de victimizare autoagresiv (bazat pe agresiunea îndreptată către sine și care apare ca o consecință a vinovăției.

Vina poate apărea din diverse motive, obiective/reale sau subiective/imaginare); tipul de victimă de rol (acesta include formațiuni structurale ale identității de sine a personalității, corespunzătoare poziției de victimizare în rol). [18].

Conceptul de „victimă" în contextul unui scenariu sau al unei poziții, strategii de viață alese se bazează pe ideile lui A. Adler și este profund dezvoltat de reprezentanții analizei tranzacționale - E. Berne, C. Steiner, S. Karpman, M. Goulding și R. Goulding, T.A. Harris, R.G. Erskine și alții. [39]. Influența experiențelor din copilărie este recunoscută și subliniată de majoritatea conceptelor psihologice. În același timp, majoritatea reprezentanților analizei tranzacționale consideră că în cursul maturizării se creează un anumit plan de viață, care, în funcție de experiență, poate fi favorabil sau mai degrabă nefavorabil. Potrivit lui E.Berne, scenariul de viață se bazează pe decizia luată de o persoană în copilărie și este susținut de particularitățile relației sale cu părinții [20]. C.Steiner observă că un scenariu apare atunci când circumstanțe externe nefavorabile forțează un copil să ia o decizie cu privire la direcția traseului său de viață înainte de a fi cu adevărat pregătit pentru aceasta (adică înainte de adolescență, cu condiția ca personalitatea adultă să aibă suficiente informații și autonomie și să nu existe presiuni externe) [27]. E.Berne distinge prezența scenariilor pozitive și psihologic favorabile, în timp ce C.Steiner distinge doar scenariile negative. Acesta din urmă face o distincție între un scenariu (care comportă aspecte negative) și o decizie conștientă și autonomă a unui individ cu privire la viața sa. În același timp, E.Berne remarcă, de asemenea, cazuri rare în care personalitatea este autonomă, adică, în loc de scenarii și jocuri, aceasta are capacitatea de a realiza prezentul, de a fi spontană și de a atinge o intimitate adevărată în relațiile cu alte persoane [20, 27]. Cu toate acestea, F.English subliniază că crearea unui scenariu de viață nu este un proces patologic, ci face parte din procesul de dezvoltare individuală a fiecăruia [11]. Scenariile de viață culturale și subculturale create sub influența culturii în care trăiește o persoană sunt descrise și de M.James și D.Jongward [21, 19].

Potrivit lui E.Berne, comportamentul de scenariu este un comportament care este implementat sub influența unui scenariu valid, mai degrabă decât pe baza unei decizii conștiente autonome a unui adult [20]. Un semn important al unui scenariu este utilizarea jocurilor (modele manipulative de interacțiune care oferă jucătorului un câștig, permițându-i să iasă din starea de dezavantaj pentru o perioadă scurtă de timp). S.Karpman spune că rolurile principale în orice joc sunt victima, salvatorul și persecutorul [12]. A.Choy notează că o persoană aflată în rolul de victimă în teoria triunghiului dramatic simte cu adevărat că suferă și acționează ca și cum nu ar avea resurse pentru a rezolva problemele, iar aceste resurse sau intervenția altcuiva în situație ar trebui să vină din exterior. Cu toate acestea, spre deosebire de victimele dezastrelor reale, în situația de joc nu există niciun motiv să credem că aceste resurse nu sunt de fapt disponibile persoanei [10]. Continuând cercetarea scenariului de viață, S.Karpman subliniază că scenariul poate fi, de asemenea, analizat în funcție de aceste trei roluri, dar, spre deosebire de un joc, acesta este mai complex, conține un număr mai mare de evenimente și schimbări între roluri [12]. Dezvoltând teoria lui S.Karpman, C.Steiner susține ideea că rolurile de victimă, salvator și persecutor sunt caracteristice unei persoane care urmează un scenariu [27]. În analiza tranzacțională integrativă, scenariul este considerat un sistem care tinde spre homeostazie, se autoreglează și se autosusține prin interacțiunea subsistemelor conexe: convingerilor de scenariu, manifestările comportamentale, fanteziste și

fiziologice (simptome somatice notate intern), experiențele de întărire și procesul intrapsihic de suprimare a sentimentelor și nevoilor. Convingerile de scenariu ale unui individ se referă la el însuși, la alte persoane și la calitatea vieții și nu sunt patologice în sine, reflectând rezultatul prelucrării individuale și creative a experiențelor timpurii. Convingerile de scenariu sunt în mare parte reacții de protecție a personalității, explicații inconștiente și decizii care formează o singură narațiune semnificativă care servește ca autoreglare, orientare, compensare, protecție și o bază fiabilă pentru a prezice natura și rezultatul interacțiunilor viitoare [13, 14]. Convingerile de scenariu conțin sentimente negative puternice reprimate, trăite de copil și nevoi relaționale importante care nu au fost satisfăcute în cadrul scrierii scenariului. Convingerile de scenariu se manifestă prin comportamente stilizate repetitive, manifestări somatice și sunt reflectate în conținutul fanteziilor individului despre sine, despre alte persoane sau evenimente. Personalitatea caută să confirme convingerile înscrise în scenariu, în special în situații de stres sau de nevoi repetate nesatisfăcute în relațiile continue. Experiențele de întărire servesc acestui scop: evenimente actuale, amintiri semnificative din punct de vedere emoțional, inclusiv amintiri ale fanteziilor trecute ca realitate. Numai acele amintiri care susțin și dovedesc adevărul convingerilor de scenariu sunt selectate și reținute de individ, iar alte experiențe sunt eliminate. Acest lucru este explicat prin autoreglarea homeostatică a sistemului scenariului și prin dorința individului de a evita disonanța cognitivă [13, 14].

Pe baza ideilor lui E. Berne, S.Karpman și C.Steiner, definim comportamentul de scenariu al „victimei” ca fiind utilizarea stabilă de către o persoană a modelelor de joc ale comportamentului și răspunsului de victimizare, adică vizând atingerea unui obiectiv psihologic ascuns sau exprimarea indirectă, ascunsă a unui sentiment/experiență existentă. Comportamentul de scenariu al „victimei” poate face parte din diferite tipuri de scenarii de viață negative, inclusiv scenarii culturale, subculturale și familiale.

Analiza abordării terapiei schemelor pentru studiul influenței durabile și pe termen lung asupra personalității a consecințelor experiențelor nefavorabile de dezvoltare și a legăturii acestora cu nevoile emoționale ale personalității a arătat că sistemul scenariilor de viață și caracteristicile schemelor dezadaptative timpurii [28] sunt similare în ceea ce privește vârsta senzorială de formare a acestora (copilărie și adolescență), conținutul lor (convingeri despre sine și despre ceilalți, amintiri, emoții și experiențe, senzații corporale), experiența încălcării nevoilor emoționale atât ca sursă principală a acestora cât și caracteristicile lor de sustenabilitate și consolidare, posibilitatea transmiterii lor între generații și impactul lor asupra vieții unei persoane ca bază pentru prezicerea propriului viitor. Distincția este includerea în scenariul de viață al unei persoane a comportamentelor care nu fac parte din schemele dezadaptative timpurii. Pe baza unei serii de similitudini identificate între abordările analizei tranzacționale și ale terapiei schemelor în ceea ce privește organizarea experienței timpurii și pe baza opiniei lui Claude Steiner cu privire la similitudinea conceptelor de scenariu de viață și scheme dezadaptative timpurii [11, p. 213], s-a sugerat că comportamentul de scenariu al „victimei” poate fi studiat și conceptualizat prin relația sa cu schemele dezadaptative timpurii.

Analiza literaturii a arătat că unii cercetători au indicat vârsta ca fiind unul dintre factorii investigați în contextul comportamentului de „victimă” [32]. De asemenea, pe baza analizei teoretice efectuate, se poate presupune că comportamentul de scenariu al „victimei”

poate fi interrelaționat cu încălcarea unui sentiment sănătos de securitate ca semn al unei posibile traume psihologice, cu rigiditatea actuală și intoleranța interpersonală la incertitudine - caracteristici care sunt importante în contextul planificării, organizării și desfășurării intervențiilor menite să schimbe comportamentul de scenariu al „victimei".

Capitolul 2: Studiul empiric al caracteristici ale persoanei cu comportament de scenariu al „victimei". Acest capitol detaliază o descriere a metodologiei cercetării aplicate, rezultatele identificării trăsăturilor de vârstă și sex ale comportamentului de scenariu al „victimei", rezultatele analizei interrelațiilor dintre comportamentul de scenariu al „victimei" și schemele dezadaptative timpurii, convingerile de bază ale personalității, care constituie sentimentul de securitate, precum și intoleranța interpersonală la incertitudine și rigiditatea actuală la adulți. De asemenea, sunt descrise caracteristicile personale asociate cu diferite tipuri de realizare a victimizării și diferite grade de victimizare. Sunt descrise și analizate rezultatele studiului comportamentului de scenariu al „victimei" la respondenții care se aflau într-o instituție penitenciară la momentul studiului și care erau în curs de reabilitare pentru dependența de substanțe psihoactive.

Scopul cercetării experimentale a fost de a studia caracteristicile de gen, vârstă și personale ale persoanelor cu comportament de scenariu al „victimei". Planificarea și organizarea experimentului s-au bazat pe următoarele ipoteze de cercetare: (1) comportamentul de scenariu al „victimei" diferă în funcție de vârstă și sex; (2) există o corelație între comportamentul de scenariu al „victimei" și schemele dezadaptative timpurii, convingerile personale de bază care constituie sentimentul de securitate, intoleranța interpersonală la incertitudine și rigiditatea actuală; (3) diferite tipuri de realizare a victimizării și diferite grade de victimizare sunt caracterizate de o imagine diferită a caracteristicilor personale. Eșantionul experimental de respondenți a fost format din 268 de persoane cu vârste cuprinse între 18 și 57 de ani (M=27,98, SD=8,825), 163 de femei și 105 bărbați. Eșantionul experimental a inclus, de asemenea, o categorie specială de respondenți: 15 bărbați care, la momentul studiului, se aflau într-o instituție penitenciară pentru comiterea de infracțiuni de diferite grade de gravitate și care erau în curs de reabilitare pentru dependența de substanțe psihoactive acolo.

Comportamentul de scenariu al „victimei" a fost investigat prin utilizarea instrumentului „Testul poziției de victimizare a personalității" (O.O. Andronnikova) și considerăm că comportamentul de scenariu al „victimei" manifestat este: *grad mediu* de exprimare a poziției de victimizare a personalității, indicând utilizarea periodică, dar în același timp regulată și destul de stabilă a comportamentului de „victimă"; *grad ridicat* de exprimare a poziției de victimizare a personalității, indicând utilizarea frecventă și stabilă a comportamentului de „victimă". Pentru a studia caracteristicile personale ale comportamentului de scenariu al „victimei" au fost utilizate: Chestionarul schemelor dezadaptative timpurii (D.Young, adaptat de P.M. Kasyanik și E.V. Romanova) [23]; Scala convingerilor de bază (de R. Yanoff-Bulman, modificat de M.A. Padun și A.V. Kotelnikova) [26]; Scala de intoleranță interpersonală la incertitudine (din metodologia: Noul chestionar de toleranță la incertitudine (modificat de T.V. Kornilova) [24]; Subscala de rigiditate reală (din metodologia Tomsky chestionar de rigiditate, de G.V. Zalevsky) [22]. Pentra analiza datelor au fost utilizare următoarele metode de analiză matematică și statistică: criteriul t al lui

Student, criteriul U al lui Mann-Whitney, criteriul H al lui Kraskell-Wallace, coeficienții de corelație Pearson și Spearman, criteriul T al lui Wilcoxon, criteriul de independență chi pătrat, regresia liniară, analiza cluster.

Poziția de victimă a personalității are corelații pozitive moderate cu toate cele 18 scheme dezadaptative timpurii (SDT), ceea ce poate indica o experiență a unui anumit grad de nevoie nesatisfăcută pentru toate nevoile emoționale de bază evidențiate în terapia schemelor. Cele mai mari corelații au fost observate cu următoarele scheme: „Neîncredere/Așteptarea de abuz" (SDT MA) (r=0,549, p≤0,000), „Abandon/Instabilitate" (SDT AB) (r=0,547, p≤0,000), „Negativism/Pesimism" (SDT NP) (r=0,542, p≤0,000), „Căutarea aprobării" (r=0,496, p≤0. 000), „Subjugarea" (r=0,490, p≤0,000), „Sacrificiul propriu" (SDT AS) (r=0,478, p≤0,000), „Vulnerabilitate la rău și boală" (SDT VH) (r=0,440, p≤0,000), „Autocontrol/auto-disciplină insuficientă" (SDT IS) (r=0,439, p≤0,000), „Standarde nerealiste/hipercriticism" (SDT US) (r=0,431, p≤0,000). Toate corelațiile relevate ale indicatorului general al exprimării poziției de victimizare a personalității cu domeniile schemelor dezadaptative timpurii sunt de o intensitate moderată, ceea ce poate atesta, de asemenea, în plus, experiența unui anumit grad de încălcare a satisfacerii tuturor nevoilor emoționale de bază în situația indicatorului exprimat al poziției de victimizare a personalității. Astfel, cea mai mare forță a interrelației este observată cu parametrul domeniului IV „Orientare asupra celorlalți" (r=0,644, p≤0,000) care poate indica, printre altele, asupra similitudinii fenomenelor descrise și, de asemenea, asupra importanței frustrării nevoii emoționale de bază în exprimarea liberă a propriilor nevoi și emoții reale. Poziția de victimizare a personalității are corelații negative cu toate convingerile de bază ale personalității care constituie un sentiment sănătos de securitate (CB): corelații negative moderate cu „convingerea de bază despre noroc" (CB N) (r=-0,398, p≤0,000), „convingerea de bază despre valoarea și importanța propriului Eu" (CB Eu) (r=-0,379, p≤0,000), „convingerea de bază privind bunăvoința lumii înconjurătoare" (CB B) (r=-0,328, p≤0,000) și corelații negative slabe cu „convingerea de bază privind controlul" (CB Cl) (r=-0,200, p≤0,000) și „convingerea de bază privind corectitudinea lumii înconjurătoare" (CB Cr) (r=-0,136, p≤0,027). Rezultatele studiului au arătat, de asemenea, că poziția de victimizare a personalității are corelații pozitive moderate cu variabila „intoleranță interpersonală la incertitudine" (III) (r=0,439, p≤0,000) și cu variabila „rigiditate actuală" (RA) (r=0,335, p≤0,000). Analiza datelor ne permite să concluzionăm că comportamentul de scenariu manifestat al „victimei" este caracterizat de caracteristici personale diferite, în special, există un nivel mai ridicat de exprimare a schemelor dezadaptative timpurii, grade mai ridicate de exprimare a intoleranței interpersonale la incertitudine și a rigidității actuale și indicatori mai scăzuți ai convingerilor de bază ale personalității care constituie un sentiment sănătos de securitate, comparativ cu persoanele fără comportament de scenariu manifestat al „victimei".

Gradul ridicat de exprimare a poziției de victimizare a personalității (GRV) (comportamentul de scenariu al „victimei" manifestat) este corelat moderat pozitiv cu schema dezadaptativă timpurie „Revendicare/grandiozitate" (SDT ET) (r=0,582, p≤0,003), domeniul I „Violarea atașamentului și respingere" (r=0,507, p≤0. 011), schema dezadaptativă timpurie „Deficiență/Rușine" (SDT DS) (r=0,445, p≤0,029), domeniul III „Limite defectuoase" (r=0,416, p≤0,043) și corelată moderat negativ cu convingerea de bază privind corectitudinea lumii înconjurătoare (r=-0,475, p≤0,019) (a se vedea Figura 1). Astfel, un grad ridicat de

comportament de scenariu al „victimei” se caracterizează prin ambivalența percepțiilor de sine (de la sentimentul drepturilor exclusive și al superiorității lor la sentimentul răutății și inferiorității lor), relațiile cu alte persoane sunt percepute ca fiind nesigure, iar lumea înconjurătoare este percepută ca fiind nedreaptă.

Gradul mediu de exprimare a poziției de victimizare a personalității (GMV) (comportamentul de scenariu al „victimei” manifestat) a evidențiat corelații semnificative de intensitate variabilă cu toate caracteristici personale, cu excepția convingerii de bază privind corectitudinea lumii înconjurătoare, a convingerii de bază privind controlul și a rigidității actuale (a se vedea Figura 2). Persoanele cu un grad mediu de comportament de scenariu al „victimei” pot avea o serie de scheme dezadaptative timpurii manifestate (în special din domeniile legate de dorința de a renunța la propria autenticitate în favoarea altor persoane și de experiența nesiguranței, nesiguranței și instabilității relațiilor apropiate cu alte persoane), prezintă intoleranță interpersonală la incertitudine și au un sentiment perturbat de securitate.

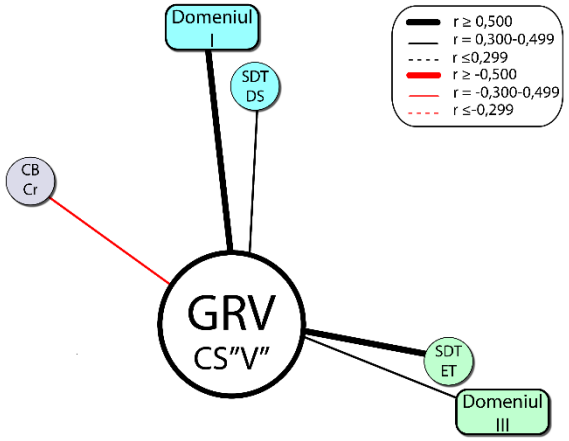

Figura 1. Caracteristici personale asociate cu un grad ridicat de comportament de scenariu al „victimei”

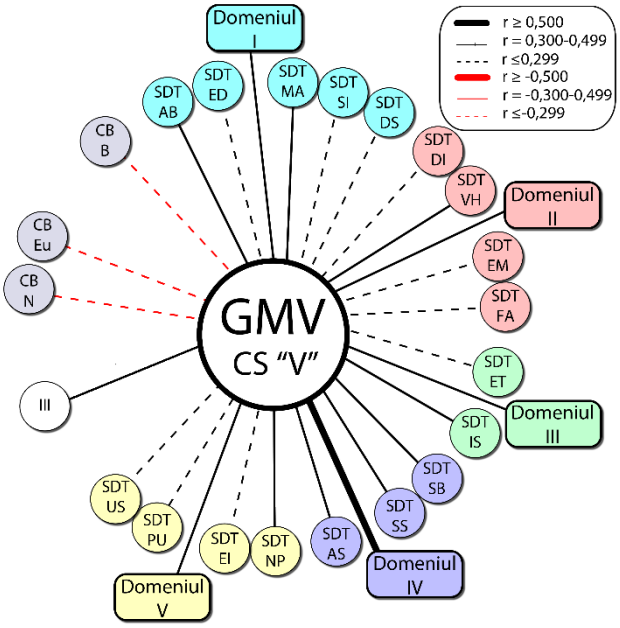

Figura 2. Caracteristici personale asociate cu un grad mediu de comportament de scenariu al „victimei”

Diferitele tipuri de realizare a victimizării sunt caracterizate de o imagine diferită a caracteristicilor personale. În același timp, toate tipurile de realizare a victimizării au un set de caracteristici comune.

Tipul „*dragoste sacrificială*” („DS”) (a se vedea Fgura 3) implică modele de victimizare de răspuns și comportament ca modalitate de exprimare și primire a iubirii. Acest tip este corelat pozitiv cu 17 din cele 18 scheme dezadaptative timpurii. Cele mai semnificative corelații au fost găsite cu schemele „Neîncredere/Așteptarea de abuz” (r=0,333, p≤0,000), „Sacrificiul propriu” (r=0,329, p≤0,000), „Subjugarea” (r=0,325, p≤0,000), „Negativism/Pesimism” (r=0,319, p≤0,000) și „Inhibiție emoțională” (SDT EI) (r=0,310,

p≤0,000). Acest tip de realizare a victimizării este moderat corelat cu domeniul I „Violarea atașamentului și respingere” (r=0,329, p≤0,000), domeniul IV „Orientare asupra celorlalți” (r=0,336, p≤0,000) și domeniul V „Hipervigilență și inhibiție” (r=0,401, p≤0,000), are o corelație slabă cu domeniul II „Perturbarea autonomiei și performanței” (r=0,269, p≤0,000). Patru dintre cele cinci convingeri de bază care constituie sentimentul de securitate au corelații negative cu tipul de realizare a victimizării „Dragoste sacrificială”, cu cea mai pronunțată încălcare a „convingerii de bază despre noroc” (r=-0,346, p≤0,000). Acest tip de realizare a victimizării are corelații pozitive slabe cu variabila „intoleranță interpersonală la incertitudine” (r=0,189, p≤0,002) și cu variabila „rigiditate actuală” (r=0,263, p≤0,000). Astfel, atunci când este exprimat tipul de „Dragoste sacrificială”, este mai probabil ca oamenii să fie pesimiști și înclinați să suprime impulsurile, reacțiile și emoțiile spontane, să se concentreze pe satisfacerea nevoilor altor persoane și pe subordonarea altor persoane și mai probabil să se considere nereușite.

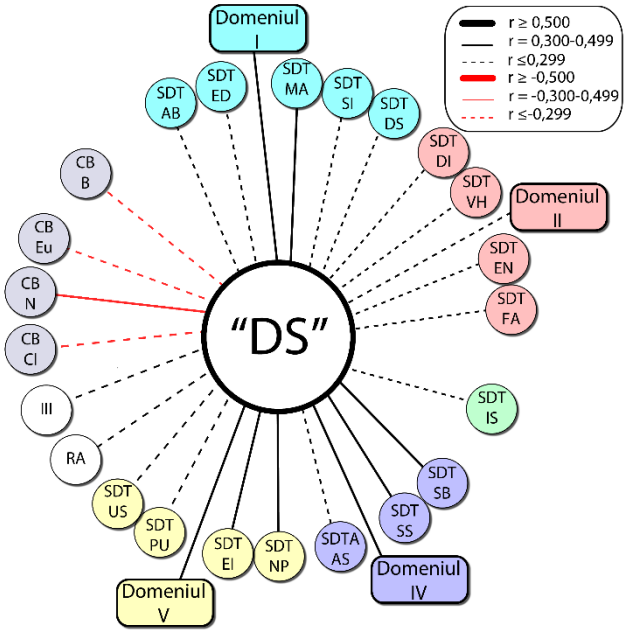

Figura 3. Caracteristici personale asociate cu tipul de realizare a victimizării „dragoste sacrificială”

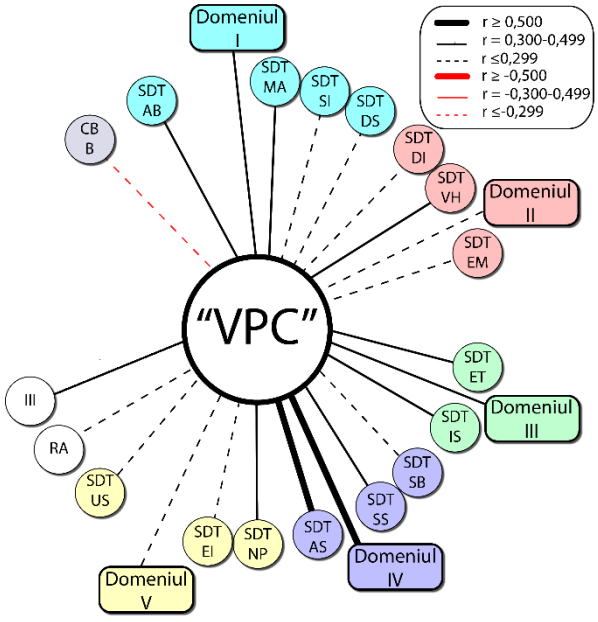

Figura 4. Caracteristici personale asociate cu tipul de realizare a victimizării „victimă ca pedeapsă a celorlalți”

Tipul *„victimă ca pedeapsă a celorlalți”* („VPC”) (a se vedea Figura 4) conține agresivitate la bază, care se manifestă prin modele de victimizare. Tipul de mai sus are, de asemenea, corelații pozitive cu 15 din cele 18 scheme dezadaptative timpurii. Cele mai semnificative corelații sunt găsite cu următoarele scheme: „Căutarea aprobării” (r=0,510, p≤0,000), „Abandon/Instabilitate” (r=0,427, p≤0,000), „Revendicare/grandiozitate” (r=0,359, p≤0,000), "Neîncredere/Așteptarea de abuz " (r=0. 356, p≤0.000), „Autocontrol/auto-disciplină insuficientă” (r=0.348, p≤0.000), „Sacrificiul propriu” (r=0.324, p≤0.000),

„Negativism/Pesimism” (r=0.321, p≤0.000), „Vulnerabilitate la rău și boală” (r=0.304, p≤0.000). Acest tip de realizarea victimizării fost moderat corelat cu domeniul I „Violarea atașamentului și respingere” (r=0,336, p≤0,000), domeniul III „Limite defectuoase” (r=0,416, p≤0,000) și domeniul IV „Orientare asupra celorlalți” (r=0. 513, p≤0,000) și este, de asemenea, slab corelat cu domeniul II "Încălcarea autonomiei și performanței" (r=0,255, p≤0,000) și domeniul V „Hipervigilență și inhibiție” (r=0,287, p≤0,000). Sentimentul de securitate este mai puțin corelat cu tipul de realizare a victimizării „victimă ca pedeapsă a celorlalți”: o slabă corelație negativă a fost găsită doar cu „convingerea de bază privind bunăvoința lumii înconjurătoare” (r=-0,263, p≤0,000). Acest tip de realizare a victimizării are o corelație pozitivă moderată cu variabila „intoleranță interpersonală la incertitudine” (r=0,352, p≤0,000) și o corelație pozitivă slabă cu variabila „rigiditate actuală” (r=0,234, p≤0,000). Astfel, cu tipul exprimat de „sacrificiu ca pedeapsă a celorlalți”, oamenii caută adesea să fie aprobați de alții și tind să se aștepte ca relațiile apropiate să fie instabile și au mai multe dificultăți în a experimenta incertitudinea în relații.

Tipul combinat de victimizare este o combinație de expresie ridicată a două tipuri – „dragoste sacrificială” și „victimă ca pedeapsă a celorlalți”. Respondenții cu acest tip de victimizare au scoruri semnificativ mai mari la 14 din cele 18 scheme dezadaptative timpurii. În cazul tipului combinat de victimizare, indicatorul „convingerea de bază despre bunăvoința lumii înconjurătoare” este semnificativ mai scăzut decât la respondenții fără acest tip (t=4,151, p≤0,000), precum și nivelul de exprimare al indicatorului „convingerea de bază despre noroc” este mai scăzut decât la respondenții fără acest tip (t=2,046, p≤0,045). Respondenții cu un rezultat pozitiv la parametrul „tip combinat de victimizare” prezintă, de asemenea, un nivel statistic mai ridicat de exprimare a indicatorului „intoleranță interpersonală la incertitudine” decât respondenții fără tip combinat de victimizare (t=-4,919 la p≤0,000). La compararea grupurilor de respondenți cu rezultat pozitiv la indicatorul „tip combinat de victimizare” și respondenți fără „tip combinat de victimizare” identificat, nu s-au constatat diferențe semnificative din punct de vedere statistic în exprimarea rigidității actuale.

Tipul *„sacrificiu ca autopedepsire*” („SA”) (a se vedea Figura 5) conține în centrul său autoagresiunea și ideile de ispășire a vinovăției. Acest tip are corelații pozitive de intensitate variabilă cu toate schemele dezadaptative timpurii, dintre care cele mai pronunțate sunt următoarele: „Negativism/pesimism” (r=0,400, p≤0,000), „Eșec” (SDT FA) (r=0,397, p≤0,000), „Pedepsirea” (SDT PU) (r=0,389, p≤0,000), „Autocontrol/auto-disciplină insuficientă” (r=0. 386, p≤0.000), „Subjugarea” (r=0.374, p≤0.000), „Dependență/incompetență” (SDT DI) (r=0.366, p≤0.000), „Sacrificiul propriu” (r=0.361, p≤0.000). Cea mai mare forță a corelației acestui tip de victimizare cu domeniul V „Hipervigilență și inhibiție” (r=0,443, p≤0,000). Trei dintre cele cinci dimensiuni ale sentimentului de securitate sunt corelate negativ cu tipul de „sacrificiu ca autopedepsire”, cea mai pronunțată corelație negativă fiind cu aspectul „convingerea de bază despre valoarea și importanța propriului Eu” (r=-0,395, p≤0,000). Acest tip de realizare a victimizării are o corelație pozitivă moderată cu indicatorul „intoleranță interpersonală la incertitudine” (r=0,320, p≤0,000) și o corelație pozitivă slabă cu indicatorul „rigiditate actuală” (r=0,217, p≤0,000). Astfel, persoanele cu un tip pronunțat de „sacrificiu ca autopedepsire” pot fi convinse de incapacitatea lor de a obține succesul și se pot concentra asupra aspectelor

negative ale vieții, caută controlul și certitudinea în relații și se consideră persoane insuficient de valoroase și semnificative.

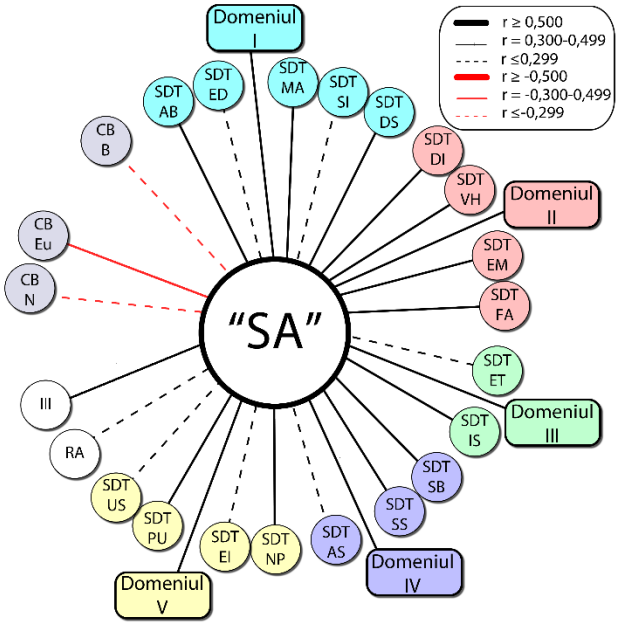

Figura 5. Caracteristici personale asociate cu tipul de realizare a victimizării „sacrificiul ca autopedepsire”

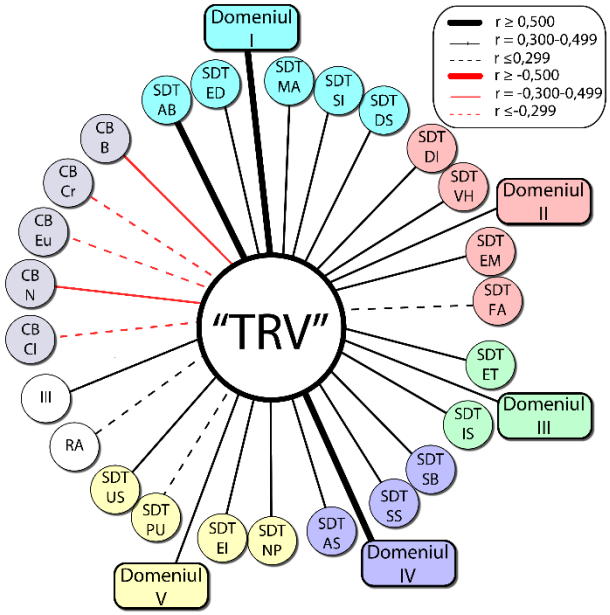

Figura 6. Caracteristici personale asociate cu tipul de realizare a victimizării „tip de rol de victimă”

„Tipul de rol de victimă” („TRV”) (a se vedea Figura 6) este asociat cu adoptarea unei poziții de rol de victimă, care include percepția și înțelegerea corespunzătoare a lumii. Acest tip are corelații pozitive de intensitate variabilă cu toate schemele dezadaptative timpurii. Cele mai pronunțate corelații sunt cu schemele: „Abandon/Instabilitate” (r=0,512, p≤0,000), „Neîncredere/Așteptarea de abuz” (r=0,497, p≤0,000), "Negativism/Pesimism" (r=0. 463, p≤0.000), "Supunerea" (r=0.456, p≤0.000), „Căutarea aprobării” (r=0.452, p≤0.000), „Izolare socială/înstrăinătate” (SDT SI) (r=0.430, p≤0.000). „Tipul de rol de victimă” a fost corelat moderat cu toate cele cinci domenii ale schemelor dezadaptative timpurii: cu domeniul I „Violarea atașamentului și respingere” (r=0,566, p≤0,000), domeniul II „Perturbarea autonomiei și performanței” (r=0. 421, p≤0.000), domeniul III „Limite defectuoase” (r=0.398, p≤0.000), domeniul IV „Orientare asupra celorlalți” (r=0.549, p≤0.000) și domeniul V „Hipervigilență și inhibiție” (r=0.488, p≤0.000). Toate convingerile de bază care constituie sentimentul de securitate au fost corelate negativ cu „tipul de rol de victimă”, cele mai pronunțate corelații negative de intensitate moderată fiind cu „convingerea de bază despre bunăvoința lumii înconjurătoare” (r=-0,378, p≤0,000) și „convingerea de bază despre noroc” (r=-0,330, p≤0,000). Acest tip de realizare a victimizării are o relație pozitivă moderată cu indicatorul „intoleranță interpersonală la incertitudine” (r=0,367, p≤0,000) și o relație pozitivă slabă cu variabila „rigiditate actuală” (r=0,272, p≤0,000). Astfel, cu un „tip de rol de victimă” pronunțat, persoanele pot experimenta în mod palpabil un sentiment de ruptură și nesiguranță a legăturii cu ceilalți, pot căuta să își nege propriile nevoi în favoarea nevoilor celorlalți și să

caute control și claritate în relațiile interpersonale, pot vedea lumea din jurul lor ca fiind mai degrabă ostilă și se pot percepe mai mult ca eșecuri.

Caracteristicile de vârstă ale comportamentului de scenariu al „victimei” (CS „V”) se manifestă doar la nivelul componentelor tipurilor de realizare a victimizării „dragoste sacrificială” și „victimă ca pedeapsă a celorlalți”. Respondenții din perioada de vârstă a adultului timpuriu (20-25 de ani) au rate mai mari de manifestare a componentei emoționale a tipului „dragoste sacrificială” comparativ cu respondenții din perioada adultului (26-57 de ani) (U Mann-Whitney - 5381 p≤0,022). Respondenții din perioada de vârstă a tinereții (18-19 ani) au rate mai ridicate de exprimare a componentei cognitive de tip „sacrificiul ca autopedepsire” comparativ cu respondenții din perioada vârstei adulte (26-57 ani) (U Mann-Whitney - 1794,5, p≤0,003).

Comparativ cu femeile, bărbații prezintă mai des comportamentul de scenariu al „victimei” asociat cu motivele de victimizare ca manifestare a iubirii (U Mann-Whitney egală cu 7284, p≤0,037) și sacrificiu ca autopedepsire (U Mann-Whitney egală cu 7251,5, p≤0,033).

Astfel, au fost confirmate ipotezele de cercetare privind prezența unor particularități de vârstă și sex ale comportamentului de scenariu al „victimei” (nr. 1), privind existența unei corelații între comportamentul de scenariu al „victimei” și schemele dezadaptative timpurii, convingerile de bază ale personalității care constituie sentimentul de securitate, intoleranța interpersonală la incertitudine și rigiditatea actuală (nr. 2); precum și privind faptul că diferite tipuri de realizare a „victimei” și diferite grade de expresie a comportamentului de scenariu al „victimei” sunt caracterizate de o imagine diferită a caracteristicilor personale (nr. 3). Rezultatele obținute prezintă unele diferențe față de studiile noastre anterioare [31, 34, 43] datorită extinderii eșantionului total de respondenți.

Din numărul total de respondenți care au luat parte la studiul, am identificat o categorie specială: 15 respondenți care, la momentul studiului, se aflau într-o instituție penitenciară pentru comiterea de infracțiuni de diferite grade de gravitate și, de asemenea, erau în curs de reabilitare pentru dependența de substanțe psihoactive. Acest subgrup a fost format din bărbați cu vârste cuprinse între 20 și 43 de ani (M=32,53, SD=7,070). S-au efectuat două comparații: între grupul de respondenți din categoria specială și grupul tuturor celorlalți respondenți din eșantion (comparația nr. 1); între grupul de respondenți din categoria specială și grupul tuturor celorlalți bărbați din eșantionul general de respondenți (comparația nr. 2). La compararea expresiei variabilelor în aceste grupuri, s-au evidențiat diferențe semnificative. În grupul de respondenți din categoria specială în comparație cu grupul tuturor celorlalți respondenți din eșantionul general (comparația nr. 1) s-au evidențiat indicatori mai mari pentru următorii parametri ai poziției de victimizare a personalității: „gradul general de victimizare” (p≤0,020), componenta cognitivă a „gradului general de victimizare” (p≤0. 001), „dragoste sacrificială” (p≤0,028), componenta cognitivă a tipului de „dragoste sacrificială” (p≤0,036), „sacrificiu ca autopedepsire” (p≤0,021), componenta comportamentală a tipului de „sacrificiu ca autopedepsire” (p≤0,025), „tipul de rol de victimă” (p≤0,036), componenta cognitivă a „tipului de rol de victimă” (p≤0,000). În grupul categoriei speciale de respondenți în comparație cu grupul tuturor celorlalți bărbați din eșantionul general de respondenți (comparația nr. 2), s-au constatat scoruri mai mari la următorii parametri ai poziției de victimizare a personalității: „gradul general de victimizare” (p≤0. 038), componenta cognitivă

a „gradului total de victimizare” ($p \leq 0,012$), „tipul de rol de victimă” ($p \leq 0,050$), componenta cognitivă a „tipului de rol de victimă” ($p \leq 0,024$), componenta emoțională a „tipului de rol de victimă” ($p \leq 0,002$). Trebuie remarcat faptul că toți respondenții au avut un grad mediu și ridicat de victimizare, pe care îl atribuim comportamentului de scenariu al „victimei”. Rezultatele obținute prezintă unele diferențe față de studiile noastre anterioare [35, 37] datorită extinderii eșantionului total de respondenți.

Capitolul 3: Program de intervenții psihologice pentru reducerea manifestării comportamentului de scenariu al „victimei”. Acest capitol analizează programele existente de psihocorecție a fenomenului „victimei”, principiile de selecție, organizare și implementare a intervențiilor psihologice menite să reducă manifestarea comportamentului de scenariu al „victimei” formulate de noi conform analizei teoretice și a cercetării experimentale, precum și o descriere a procesului și a rezultatelor experimentului de formare.

Analiza recomandărilor, metodelor și programelor existente de intervenții psihologice care vizează schimbarea manifestărilor de victimizare (atitudini, roluri, stări) la adulți indică utilitatea lucrului cu cunoștințele, înțelegerea, conștientizarea și percepțiile (despre baza psihologică a evenimentelor, despre sine etc.) [36]. Este important să se lucreze la extinderea posibilităților de a face față situațiilor de viață dificile și la dezvoltarea potențialului creativ în contextul opțiunilor de viață și al luării deciziilor, precum și la sprijinirea clienților într-o atmosferă sigură și de susținere.

Pe baza analizei teoretice și a cercetării experimentale am formulat principiile de selecție, organizare și implementare a intervențiilor psihologice menite să reducă manifestarea comportamentului de scenariu al „victimei”. Principiile de bază ale organizării și furnizării asistenței psihologice menite să reducă comportamentul de victimă bazat pe scenarii sunt (1) luarea în considerare și formarea relațiilor dintre client și terapeut, care pot acționa ca un fundal, pe baza căruia se desfășoară activitatea în patru direcții principale: (2) formarea de modalități adaptative de satisfacere a nevoilor emoționale de bază; (3) restabilirea/dezvoltarea sentimentului de securitate, ținând seama de probabilitatea ridicată de a experimenta consecințele experienței psihotraumatice; (4) dezvoltarea abilităților de conștientizare și reflecție în legătură cu propriile emoții, stări, motive etc., (5) activarea și dezvoltarea resurselor/suporturilor personale și dezvoltarea și consolidarea stării de ego a Adultului/modului Adult sănătos și modului Copil fericit. În contextul păstrării perspectivei sistemice al comportamentului de scenariu al „victimei”, este necesar să se formeze intervenții complexe și diverse care să vizeze diferite elemente ale sistemului scenariului.

În această etapă a cercetării - etapa experimentului de formare - sarcina noastră a fost de a dezvolta un program de grup de intervenții psihologice menite să reducă expresia comportamentului de scenariu al „victimei”, incluzând metode de terapia schemelor și analiză tranzacțională și luând în considerare rezultatele analizei literaturii științifice și rezultatele studiului empiric. La această etapă am testat ipoteza nr. 4 că programul complex de intervenții psihologice, inclusiv metodele de terapia schemelor și analiză tranzacțională, contribuie la reducerea expresiei comportamentului de scenariu al „victimei”.

Aspecte organizatorice. Participanții au fost aleși să fie respondenți cu un nivel mediu și/sau înalt de exprimare a poziției de victimă a personalității, care au în prezent motivație și resurse pentru a participa la lucrul psihologic de grup, care nu au diagnostice psihiatrice

stabilite și nu manifestă comportamente suicidale și de autoagresiune. Durata ședinței de grup este de 1,5 ore astronomice, frecvența ședințelor de grup este de 1-2 ori pe săptămână (ședințele psihoeducative pot avea loc cu o frecvență de două ori pe săptămână), numărul total de ședințe de grup este de 10. Există, de asemenea, o întâlnire individuală obligatorie înainte de întâlnirile de grup și două întâlniri individuale opționale la cererea participanților. Participanții sunt încurajați să participe la minimum 8 ședințe de grup, adică să nu lipsească la mai mult de două ședințe de grup. Durata totală a programului: 12 săptămâni (inclusiv întâlnirile individuale inițiale și diagnosticul psihologic final).

Din numărul de respondenți au fost formate două grupuri: grupul experimental și grupul de control. Ambele grupuri au fost eterogene: participanții și participantele incluse în ele au fost de sex și vârstă diferite. Participarea la programul de intervenție a fost oferită grupului experimental, în timp ce grupul de control a participat doar la completarea chestionarelor psihodiagnostice. Pentru a *testa ipoteza*, a fost efectuată o ***analiză comparativă*** utilizând metode statistice de analiză. Au fost efectuate următoarele comparații ale variabilelor studiate în grupurile de control și experimental: (1) analiza comparativă a variabilelor studiate în grupurile de control și experimental înainte de programul de intervenție psihologică de grup (comparația I); (2) analiza comparativă a variabilelor studiate în grupul de control al respondenților pentru perioada care a început înainte și s-a încheiat după programul de intervenție psihologică de grup în grupul experimental al respondenților (comparația II); (3) analiza comparativă a variabilelor studiate înainte și după punerea în aplicare a programului de grup de intervenții psihologice în grupul experimental de respondenți (comparație III); (4) analiza comparativă a variabilelor studiate în grupurile de control și experimental după punerea în aplicare a programului de grup de intervenții psihologice care a avut loc în grupul experimental (comparație IV).

Ca urmare a comparării variabilelor studiate în grupurile de control și experimental înainte de implementarea programului de grup de intervenții psihologice (**comparația I**), s-au evidențiat diferențe semnificative statistic în exprimarea a cinci variabile. Grupurile de control și experimental înainte de implementarea programului de intervenții psihologice s-au diferențiat între ele în ceea ce privește unii parametri ai comportamentului de scenariu al „victimei” și schemele dezadaptative timpurii: indicatori ai exprimării „gradului general de victimizare” (un indicator generalizat al nivelului de exprimare a poziției de victimă a personalității) (la $p \leq 0.05$), tipurile de realizare a victimizării „sacrificiu ca autopedepsire” (la $p \leq 0,01$) și „tipul rolului de victimă” (la $p \leq 0,05$), schema dezadaptativă timpurie „Vulnerabilitate la rău și boală” (la $p \leq 0,05$) și schema dezadaptativă timpurie „Negativism/Pesimism” (la $p \leq 0,01$) au fost semnificativ mai pronunțate în grupul experimental comparativ cu grupul de control.

Compararea variabilelor studiate în grupul de control al respondenților înainte și după punerea în aplicare a programului de grup de intervenții psihologice în grupul experimental (**comparația II**) a evidențiat o diferență semnificativă din punct de vedere statistic în expresia unei variabile: a doua măsurare a expresiei variabilelor studiate în grupul de control a arătat o scădere semnificativă a schemei dezadaptative timpurii „Abandon/Instabilitate” (la $p \leq 0,01$). Pentru a testa posibilele cauze/factorii potențial asociați cu modificările indicatorilor variabilelor din acest grup, au fost înaintate prima ipoteză conform căreia modificările ar fi

putut avea loc în grupul de control al respondenților și a doua ipoteză conform căreia modificările ar putea fi legate de primirea de ajutor psihologic de către respondenți, de utilizarea tehnicilor de autoajutorare și de schimbările de viață. În comparația II (în plus față de chestionarele psihodiagnostice), au fost adăugate încă trei întrebări pentru a examina factorii care ar putea influența rezultatul: primirea de ajutor psihologic, utilizarea de tehnici de autoajutorare și schimbările de viață. Prima ipoteză a fost confirmată în ceea ce privește schemei dezadaptative timpurii „Abandon/Instabilitate", a cărui expresie a scăzut semnificativ în grupul de control conform rezultatelor măsurătorilor repetate. În același timp, absența schimbărilor semnificative din punct de vedere statistic în restul de 17 din 18 scheme dezadaptative timpurii este în concordanță cu alte studii care arată o rezistență suficientă a schemelor dezadaptative timpurii la schimbare în absența efortului și a psihoterapiei [16, 15]. A doua ipoteză legată de cauzele/factorii schimbării nu a fost confirmată. Analizele statistice au arătat că nu au existat diferențe în exprimarea schemei dezadaptative timpurii „Abandon/Instabilitate" în cadrul grupului de control după intervenții între cei care au primit și cei care nu au primit ajutor psihologic în cantitatea specificată, între cei care au folosit metode de auto-ajutor și cei care nu le-au folosit și între cei care au indicat că au experimentat schimbări/șocuri majore în viață și cei care au răspuns că nu au avut astfel de experiențe între completarea chestionarelor psihodiagnostice. Astfel, putem presupune că schimbările în exprimarea acestei scheme dezadaptative timpurii în grupul de control ar putea fi cauzate atât de factori naturali constructivi (de exemplu, sentimente crescute de siguranță și stabilitate în relațiile interpersonale apropiate), cât și de stiluri de coping dezadaptive (evitare sau supracompensare).

Ca urmare a comparării variabilelor studiate înainte și după punerea în aplicare a programului de grup de intervenții psihologice în grupul experimental de respondenți (**comparația III**), au fost evidențiate diferențe semnificative din punct de vedere statistic în expresia a cinci variabile (a se vedea Figura 7).

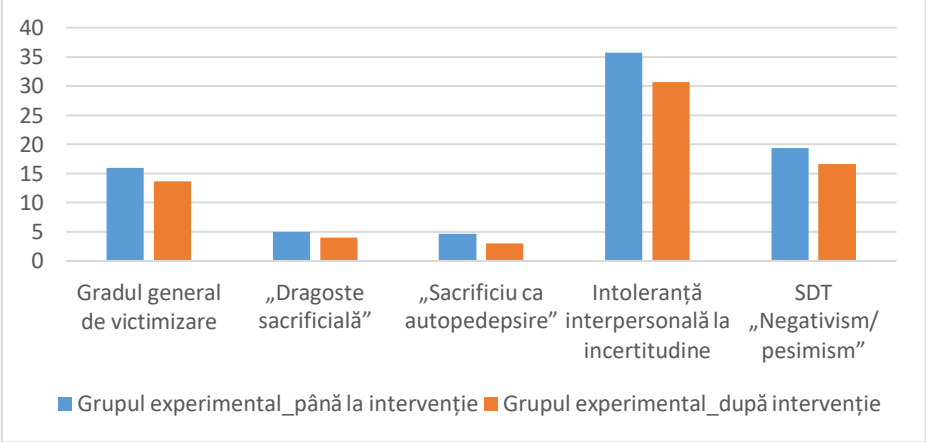

Figura 7. Rezultatele comparației III (Grupul experimental înainte și după intervenție)

În măsurarea psihodiagnostică, efectuată după implementarea programului de grup de intervenții psihologice, în grupul experimental, expresia unui număr de parametri ai

comportamentului de scenariu al „victimei” („gradul general de victimizare”) a scăzut (la p≤0. 05). 05), tipurile de realizare a victimizării „dragoste sacrificială” (p≤0.05) și „sacrificiu ca autopedepsire” (la p≤0.05)), indicatorul intoleranței interpersonale la incertitudine (p≤0.05) și schema dezadaptativă timpurie „Negativism/Pesimism” (p≤0.05).

Ca urmare a comparării variabilelor studiate în grupurile de control și experimental după implementarea programului de grup de intervenții psihologice (**comparația IV**), s-au evidențiat diferențe semnificative din punct de vedere statistic în exprimarea celor două variabile: în grupul experimental, s-a evidențiat un indicator semnificativ mai scăzut al expresiei intoleranței interpersonale la incertitudine (la p≤0,05) și indicele de expresie mai ridicat al schemei dezadaptative timpurii „Vulnerabilitate la rău și boală” (la p≤0,05) comparativ cu grupul de control. Comparația IV a arătat că, după implementarea programului colectiv de intervenții psihologice în grupul experimental, tabloul diferențelor dintre grupul de control și grupul experimental s-a modificat: diferențele în exprimarea parametrilor poziției de victimă a personalității („gradul general de victimizare”, „sacrificiu ca autopedepsire”, „tipul de rol victimă” – înainte de implementarea intervențiilor psihologice indicatorii acestor variabile erau mai mari în grupul experimental) au fost nivelate; diferența în exprimarea schemei dezadaptative timpurii a fost nivelată. Să notăm că, potrivit rezultatelor experimentului de stabilire, această schemă a fost una dintre caracteristici, interconectată moderat cu indicatorul generalizat de exprimare a unei poziții de victimă a personalității și a tuturor tipurilor de bază de realizare a victimizării, precum și cu gradul mediu de victimizare (atribuit de noi comportamentului de scenariu al „victimei”); a existat o diferență de exprimare la parametrul intoleranței interpersonale la incertitudine (după intervenții, acesta a devenit mai scăzut în grupul experimental în comparație cu grupul de control). Indicele de expresie al schemei dezadaptative timpurii „Vulnerabilitate” a rămas semnificativ mai mare în grupul experimental în comparație cu grupul de control, așa cum era înainte de implementarea programului de grup de intervenții psihologice.

Astfel, abordările terapiei schemelor și analizei tranzacționale pot fi integrate la nivelul intervențiilor psihologice menite să reducă comportamentul de scenariu al „victimei” manifestat, ipoteza de cercetare nr. 4 a fost confirmată. Programul de grup de intervenții psihologice care vizează reducerea expresiei comportamentului de scenariu al „victimei” manifestat, ținând cont de principiile formulate și incluzând metodele de terapia schemelor și analiză tranzacțională, contribuie la reducerea expresiei comportamentului de scenariu al „victimei”, la reducerea nivelului de exprimare a indicatorilor „grad general de victimizare”, „dragoste sacrificială” și „sacrificiu ca autopedepsire”, precum și la reducerea expresiei schemei dezadaptative timpurii „Negativism/pesimism” și a intoleranței interpersonale la incertitudine.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Pe baza analizei teoretice efectuate, precum și a rezultatelor experimentelor de stabilire și formare, sunt formulate următoarele concluzii:

1) Comportament de scenariu al „victimei” este definit de noi ca o utilizare stabilă de către o persoană a tiparelor de joc ale comportamentului și răspunsului sacrificial, adică vizează atingerea unui scop psihologic ascuns sau exprimarea indirectă, ascunsă a unui

sentiment/experiență existentă. Comportamentul de scenariu al „victimei” poate face parte din diferite tipuri de scenarii de viață negative, inclusiv scenarii de viață familiale, subculturale și culturale.

2) Poziția de victimizare a personalității ca indicator generalizat al exprimării nivelului de particularitate a comportamentului de scenariu al „victimei” este interrelaționată cu toate schemele dezadaptative timpurii, ceea ce indică experiența încălcării tuturor nevoilor emoționale de bază. Poziția de victimă a personalității se caracterizează printr-o încălcare a sentimentului de siguranță, fiind corelată negativ cu convingerile de bază ale personalității care constituie un sentiment sănătos de securitate, precum și fiind interrelaționată cu intoleranța interpersonală la incertitudine și rigiditatea actuală.

3) Diferitele tipuri de realizare a victimizării sunt caracterizate de o imagine diferită a caracteristicilor personale, precum și persoanele cu diferite grade de victimizare diferă în mod fiabil între ele în ceea ce privește nivelul de exprimare a schemelor dezadaptative timpurii, domeniile schemelor dezadaptative timpurii, convingerile de bază ale personalității care constituie un sentiment sănătos de securitate, intoleranța interpersonală la incertitudine și rigiditatea actuală.

4) Comportamentul de scenariu al „victimei” nu prezintă practic particularități de vârstă: astfel de particularități se constată doar la nivelul analizei componentelor tipurilor de realizare a sacrificiului “dragoste sacrificială” și „victimă ca pedeapsă a celorlalți”. Diferențele de gen sunt evidențiate la nivelul tipurilor de realizare a victimizării „dragoste sacrificială” și „sacrificiu ca autopedepsire” și la nivelul de exprimare a componentei cognitive „grad general al victimizării”: acești indicatori sunt mai pronunțați la bărbați în comparație cu femeile.

5) Principiile de asistență psihologică a persoanelor cu comportament de scenariu al „victimei” includ: oportunitatea predării modalităților adaptative de satisfacere a nevoilor emoționale de bază, importanța restabilirii și dezvoltării sentimentului de siguranță, necesitatea dezvoltării abilităților de conștientizare și reflecție personală în raport cu propriile emoții, stări, motive etc., importanța luării în considerare a particularităților relației dintre client și terapeut, oportunitatea activării și dezvoltării resurselor și suporturilor personale prin consolidarea stării de ego a Adultului/modului Adult sănătos și modului Copil fericit.

6) Programul de grup de intervenții psihologice menite să reducă nivelul de expresie al comportamentului de scenariu al „victimei”, inclusiv metodele de terapia schemelor și analiza tranzacțională, contribuie la reducerea nivelului de exprimare a indicatorului „grad general de victimizare” și a tipurilor de realizare a victimizării „dragoste sacrificială” și „sacrificiu ca autopedepsire”, precum și reducerea exprimării schemei dezadaptative timpurii „Negativism/pesimism” și a intoleranței interpersonale la incertitudine.

Rezultatele obținute care contribuie la soluționarea unei probleme științifice importante.

În cadrul acestei cercetări *a fost identificată posibilitatea integrării abordărilor* analizei tranzacționale și terapiei schemelor pentru a înțelege fenomenul „victimei” ca strategie de interacțiune interpersonală, atât la nivel teoretic, cât și la nivel aplicat, ceea *ce aduce o contribuție semnificativă la teoria și practica ambelor abordări și poate servi drept suport*

pentru continuarea cercetărilor asupra ambelor abordări și pentru o integrare mai largă și mai profundă a acestora, pentru a le utiliza mai bine avantajele.

În cadrul studiului *au fost formulate și justificate, de asemenea, principii de ajutorul psihologic* pentru persoanele cu comportament de scenariu al „victimei" manifestat, care pot permite psihologilor consilieri *să elaboreze strategii și să adapteze în mod rezonabil intervențiile psihologice și să sporească eficacitatea ajutorului psihologic* în astfel de cazuri de clienți.

De asemenea, în cadrul acestui studiu, au fost identificate o serie de caracteristici ale persoanelor cu comportament de scenariu al „victimei", ceea ce completează și extinde înțelegerea existentă a fenomenului „victimă" în știința psihologică și poate servi drept bază atât pentru cercetări suplimentare ale fenomenului în sine, cât și pentru construirea unei conceptualizări a unui caz de client care utilizează comportament de „victimă".

Rezultatele obținute pot servi drept bază pentru formularea de ***recomandări*** pentru psihologii consilieri privind consiliere psihologică individuală și de grup cu clienții cu comportament de scenariu al „victimei": (1) *Respectarea condițiilor de consiliere psihologică*: atenție la crearea unei atmosfere de lucru sigure, aplicarea unei metode contractuale și a unor intervenții care să țină cont de probabilitatea ridicată a experienței de traumatizare psihologică; (2) *Atenție la poziția terapeutică a profesionistului*: pare util să se formeze o relație dintre client și terapeut bazată pe elementele unei astfel de relații care și-au demonstrat și sunt susceptibile de a-și demonstra eficiența; (3) *Concentrarea activității psihologice:* pare oportun să se învețe clienții modalități adaptative de satisfacere a propriilor nevoi emoționale, precum și să se aplice intervenții psihologice menite să restabilească și să dezvolte sentimentul de siguranță, să dezvolte conștientizarea de către persoană a propriilor emoții și comportamente, să activeze și să dezvolte resursele personale.

Am formulat un set de ***recomandări*** suplimentare ***pentru prevenirea și depășirea comportamentului de scenariu al „victimei"***, care pot fi luate în considerare de Ministerul Educației și Cercetării, de serviciile de asistență psihologică, precum și de organizațiile neguvernamentale și internaționale care activează în domeniul educației formale și non-formale, al protecției drepturilor omului și al sprijinului acordat grupurilor vulnerabile:

(a) Să ia măsuri pentru a depăși stereotipurile și stigmatizarea care însoțesc căutarea de ajutor psihologic;

(b) Să informeze și să sensibilizeze populația împotriva oricărei forme de violență, contribuind astfel la schimbarea stereotipurilor și a normelor sociale în acest domeniu;

(c) Să ofere educație psihologică persoanelor de toate vârstele cu privire la importanța satisfacerii nevoilor emoționale de bază în moduri constructive, inclusiv prin contribuția la schimbarea normelor culturale și sociale care împiedică satisfacerea necesităților emoționale adaptative; să utilizeze strategii de predare a nevoilor emoționale adaptative ca parte a unui pachet de asistență psihologică pentru persoanele din categoriile sociale vulnerabile;

(d) Să includă informații privind modalitățile constructive de a face față nevoilor emoționale în programele de învățământ general, profesional, tehnic și extracurricular legate de sănătate și dezvoltarea abilităților de viață;

(e) Să pună la dispoziție pe o scară largă programe de educație a părinților/tutorilor cu privire la creșterea non-violentă a copiilor și cu privire la importanța satisfacerii necesităților emoționale de bază.

De asemenea, vom schița posibile direcții pentru cercetări ulterioare:

- traducerea în limba română și adaptarea Testului Poziției de Victimizare a Personalității al lui O.O. Andronnikova;
- cercetarea comportamentului scenaristic al „victimei" cu o combinație de metode de cercetare cantitative și calitative în vederea identificării particularităților de formare și construire a narațiunilor personale legate de fenomenul „victimei". Metodele calitative într-o astfel de cercetare pot fi interviurile în profunzime, precum și o serie de ședințe individuale de psihodiagnostic cu persoane cu comportament de scenariu al „victimei" manifestat, urmate de descrierea uneia sau mai multor variante ale unei conceptualizări individuale a comportamentului de scenariu al „victimei", și anume o schemă care arată modul în care diferite variabile funcționează și interacționează în cazuri individuale;
- cercetări privind comportamentul de victimă scenarizat în diferite categorii de respondenți, în diferite eșantioane clinice și non-clinice, pentru a extinde și a completa constatările noastre, inclusiv investigarea și diferențierea gradului ridicat de comportament de scenariu al „victimei" și a simptomelor tulburării narcisiste de personalitate.

BIBLIOGRAFIE

1. CERLAT, R., EREMCIUC, O. Anxietatea și stilurile de comunicare la femeile victime ale violenței. În: *Univers Pedagogic*. 2021, nr. 3 (71), pp. 83-89.

2. CRÂȘMARU, A. Stima de sine, inteligența emoțională și reziliența femeilor supuse violenței domestice. În: *Psihologie. Pedagogie specială. Asistență socială*. 2021, nr.2 (59), pp. 107-116.

3. RACU, Ig. *Studiul violenței – aspect psihologice*. În: Materialele Conf. șt. internaționale "Formarea inițială și continuă a psihologilor în domeniul protecției copilului față de violență", Chișinău, 26 oct. 2018. Ch.: S.n., 2018. pp. 54-68. ISBN 978-9975-134-23-1

4. ROTARU-SÎRBU, N. Ostilitatea femeilor abuzate în copilărie. În: *Psihologie, revista ştiinţifico-practică.* 2020, nr. 1-2 (36), pp. 66-73.

5. ROTARU-SÎRBU, N. Trăsăturile de personalitate ale femeilor supuse abuzului în copilărie. În: *Psihologie. Pedagogie specială. Asistență socială*. 2020, nr. 3 (60), pp. 94-100.

6. TURCHINĂ, T. *Programe de prevenire a fenomenului bullying*. În: Materialele Conf. şt. cu participare intern. "Integrare prin cercetare şi inovare", Chişinău, 8-9 noiembrie 2018. Ch.: CEP USM, 2018. pp. 244-248. ISBN 978-9975-142-46-5

*****

7. AVDIBEGOVIC, E., BRKIC, M., SINANOVIC, O. Emotional Profile of Women Victims of Domestic Violence. In: *Materia Socio Medica*. 2017, nr. 29 (2), pp. 109–113.

8. BLAZHEVSKA, V., STOIMENOVSKA, K. Personality profile differences among women victims of domestic violence and women who are not victims of domestic violence. In: *Международный научно-исследовательский журнал*. 2017, nr. 09 (63), part. 2, pp. 62-64.

9. BRANK, E.M., HOETGER, L.A., HAZEN, K.P. Bullying. In: *Annual Review of Law and Social Science*. 2015, vol. 8, pp. 213-230.

10. CHOY, A. The Winner's Triangle. In: *Transactional Analysis Journal*. 1990, vol. 20, nr. 1, pp. 40-46.

11. ERSKINE, R.G. *Life scripts: A transactional analysis of unconscious relational patterns*. London, GBR: Karnac Books, 2010. 336 p. ISBN 978 1 85575 662 5

12. KARPMAN, S. Fairy Tales and Script Drama Analysis. In: *Transactional Analysis Bulletin*. 1968, vol.7, nr.26, pp. 39-43.

13. O'REILLY-KNAPP, M., ERSKINE, R.G. Core concepts of an integrative Transactional Analysis. In: *Transactional Analysis Journal*. 2003, vol. 33, nr. 3, pp. 168-177.

14. O'REILLY-KNAPP, M., ERSKINE, R.G. The script system: An unconscious organization of experience. In: *International Journal of Integrative Psychotherapy*. 2010, vol. 1, nr. 2, pp.13–28.

15. RISO, L.P. et al. The long-term stability of early maladaptive schemas. In: *Cognitive Therapy and Research*. 2006, vol. 30, nr. 4, pp. 515–529.

16. SHOREY, R.C. et al. Changes in early maladaptive schemas after residential treatment for substance use. In: *Journal of Clinical Psychology*. 2013, vol. 69 (9), pp. 912–922.

17. SWEARER, S.M., ESPELAGE, D.L. Introduction: A social-ecological framework of bullying among youth. In: D. L. Espelage & S. M. Swearer (Eds.), Bullying in American schools: A social-ecological perspective on prevention and intervention (P. 1–12). Mahwah, NJ: Erlbaum.

*****

18. АНДРОННИКОВА, О.О. *Онтогенетическая концепция виктимности личности*: диссертация на соискание ученой степени доктора психологических наук, Новосибирск, 2018. 566 p.

19. АНЦИБОР, Л., СЫРБУ, А. Межличностное пространство и взаимопонимание – основа здорового образа жизни. În: *Studia Universitatis Moldaviae, seria Ştiinţe ale Educaţiei*. 2013, nr. 5 (65), pp. 125-138.

20. БЕРН, Э. *Люди, которые играют в игры: Психология человеческой судьбы*. Москва: Издательство «Э», 2017. 576 p. ISBN 978-5-699-27309-6

21. ДЖЕЙМС, М., ДЖОНГВАРД, Д. *Рожденные выигрывать*. Москва: Издательская группа «Прогресс», «Универс», 1993. 336 p. ISBN 5-01-003824-2

22. ЗАЛЕВСКИЙ, Г.В. *Психическая ригидность в норме и патологии*. Томск: Изд-во Томского Ун-та, 1993. 272 p. ISBN 5-7511-0593-1

23. КАСЬЯНИК, П.М. *Диагностика ранних дезадаптивных схем*. СПб.: Изд-во Политехн. Ун-та, 2016. 152 p. ISBN 978-5-7422-5619-9

24. КОРНИЛОВА, Т.В. Новый опросник толерантности-интолерантности к неопределенности. В: *Психологический журнал*. 2010, vol. 31, nr. 1, pp.74–86.

25. Международная организация по миграции (МОМ) и компания IMAS, и Центры по контролю и профилактике заболеваний. *Насилие над детьми и молодежью в Республике Молдова: результаты национального опроса, 2019 год*. Кишинев,

Республика Молдова: Министерство здравоохранения, труда и социальной защиты, 2019 год.

26. ПАДУН, М.А., КОТЕЛЬНИКОВА, А.В. *Психическая травма и картина мира. Теория, эмпирия, практика*. М.: Институт психологии РАН, 2012. 280 p. ISBN 978-5-9270-0231-3

27. ШТАЙНЕР, К. *Сценарии жизни людей. Школа Эрика Берна*. СПб.: Питер, 2019. 416 p. ISBN 978-5-4461-1235-7

28. ЯНГ, Д., КЛОСКО, Д., ВАЙСХААР, М. *Схема-терапия. Практическое руководство*. СПб.: ООО "Диалектика", 2020. 464 p. ISBN 978-5-907203-40-2

e-Bibliografie

29. Violence against children (World Health Organisation) [Citat: 12.09.2022]. Disponibil: https://www.who.int/health-topics/violence-against-children#tab=tab_1

30. Прекращение насилия над детьми (UNICEF Moldova) [Citat: 12.09.2022]. Disponibil: https://www.unicef.org/moldova/en/child-protection/ending-violence-against-children

LISTA PUBLICAȚIILOR LA TEMA TEZEI

Articole în reviste științifice:

31. АНЦИБОР, Л., **КОВРОВА, А.** Жертвенная позиция личности: взаимосвязь с доменами ранних дезадаптивных схем у взрослых. În: *Psihologie, revista ştiinţifico-practică*. 2023, nr. 2 (43), pp. 32-44. ISSN E 2537-6276, ISSN P 1857-2502.

32. **КОВРОВА, А.** Обзор исследований возрастных и гендерных особенностей феномена «жертвы». În: *Международный научно-исследовательский журнал*. 2019, nr. 9 (87), part. 2, pp. 76-79. ISSN 2303-9868

33. **КОВРОВА, А.** Этические аспекты психологической работы с феноменом «жертва». În: *Studia Universitatis Moldaviae, seria Ştiinţe ale Educaţiei*. 2018, nr. 5 (115), pp. 186-189. ISSN 1857-2103.

34. **КОВРОВА, А.**, АНЦИБОР, Л. Личностные особенности различных типов проявления жертвенности. În: *Studia Universitatis Moldaviae, seria Ştiinţe ale Educaţiei*. 2020, nr. 5 (135), pp. 157-160. ISSN 1857-2103.

Articole în culegeri de conferințe științifice:

35. **КОВРОВА, А.** Жертвенная позиция личности, ранние дезадаптивные схемы и другие личностные особенности у разных категорий респондентов. În: Materialele Conf. şt. naţionale a doctoranzilor dedicată aniversării a 75-a a USM “Metodologii contemporane de cercetare şi evaluare”, Chişinău, 22-23 aprilie 2021. Vol.: Ştiinţe Sociale şi ale Educaţiei. Ch.: CEP USM, 2022. pp. 82-87. ISBN 978-9975-159-18-0

36. **КОВРОВА, А.** Направленность программ психокоррекции жертвенной позиции личности у взрослых. În: Materialele Conf. şt. cu participare intern. “Integrare prin cercetare şi inovare”, Chişinău 10-11 noiembrie 2020. Ch.: CEP USM, 2020. Vol.: Ştiinţe sociale. pp. 109-112. ISBN 978-9975-152-54-9.

37. **КОВРОВА, А.** Особенности жертвенной позиции личности у мужчин. În: Materialele Conf. şt. cu participare intern. “Integrare prin cercetare şi inovare”, Chişinău, 7-8 noiembrie 2019. Ch.: CEP USM, 2019. Vol. 1: Ştiinţe sociale. pp. 230-234. ISBN 978-9975-149-50-1.

38. **КОВРОВА, А.** Подходы к исследованию феномена «жертва» в психологии. În: Materialele Conf. şt. cu participare intern. “Integrare prin cercetare şi inovare”, Chişinău, 8-9 noiembrie 2018. Ch.: CEP USM, 2018. pp. 324-327. ISBN 978-9975-142-46-5.

39. **КОВРОВА, А.** Сценарное поведение «жертвы». În: Materialele Conf. practico-științifice cu participare intern. “Practica psihologică modernă”, Chișinău, 28-30 septembrie 2018. Chișinău: S.n., 2018 (Tipogr.UPS „Ion Creangă”). pp. 102-108. ISBN 978-9975-46-383-6

40. **КОВРОВА, А.** Феномен «Жертва» как фактор риска развития эмоционального выгорания у специалистов помогающих профессий. În: Materialele Conf. științifico-practice cu participarea intern. a Asociației Balint din Moldova “Profilaxia sindromului Burnout în sistemul medical prin dezvoltarea rezilienței emoționale”, Chișinău, 10.05.2018-13.05.2018. Chișinău: S.n., 2018 (Tipogr. “Tipocart Print”). pp. 65-75. ISBN 978-9975-133-95-1

41. **КОВРОВА, А**. Феномен «жертвы»: точки пересечения концептуальных подходов. In: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference “Social and Economic Aspects of Education in Modern Society”, Warsaw, 17 April, 2018. *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*. 2018, nr. 3 (7), vol. 3, pp. 14-16. ISSN 2544-9338

42. **КОВРОВА, А.**, АНЦИБОР, Л. Проблема исследования личности «жертвы» в психологии. In: Proceedings of the International Conference of Applied Psychology “Current Affairs and Perspectives in Psychological Research”, Chisinau, 29-30 November, 2018. *Studia Universitatis Moldaviae, seria Ştiinţe ale Educaţiei*. 2018, nr. 9 (119), pp. 23-26. ISSN 1857-2103.

43. **КОВРОВА, А**., АНЦИБОР, Л. Ранние дезадаптивные схемы и чувство безопасности у взрослых. In: Proceedings of the 2nd International Conference of Applied Psychology “Current Affairs and Perspectives in Psychological Research”, Chisinau, 29-30 November, 2022. Ch.: CEP USM, 2022. pp. 181-186. ISBN 978-9975-159-99-9.

ADNOTARE

Covrova Anastasia. Caracteristici ale persoanei cu comportament de „victimă”. Teză de doctor în psihologie, Chișinău, 2025

Structura lucrării: Lucrarea constă din adnotări (în limbile română, engleză și rusă), introducere, trei capitole, concluzii și recomandări, bibliografie (214 surse), 13 anexe, 7 tabele și 24 figuri. Volumul lucrării constituie 148 pagini de text de bază. Rezultatele studiului au fost publicate în 13 lucrări științifice.

Cuvinte cheie: victimă, comportament de scenariu al „victimei”, scenariu de viață, scheme dezadaptative timpurii, sentiment de securitate, intoleranță interpersonală la incertitudine, rigiditate.

Scopul studiului: studierea caracteristicilor persoanelor cu comportament de scenariu al „victimei”.

Obiectivele cercetării: a realiza o analiză teoretică a conceptelor legate de fenomenul „victimă” și comportamentul de scenariu al „victimei”, a studia și a rezumă datele din domeniu specificat; a studia caracteristicile de vârstă și de gen și caracteristicile personale ale comportamentului de scenariu al „victimei” la adulți: corelații cu schemele dezadaptative timpurii, convingerile care formează sentiment de securitate, intoleranța interpersonală la incertitudine și rigiditatea actuală; a identifica caracteristicile personale caracteristice diferitelor tipuri de realizare a „victimei” și diferitelor grade de de expresie a comportamentului de scenariu al „victimei”; a elabora pe baza rezultatelor obținute și a testa programul de intervenții psihologice care include metodele de terapia schemelor și analiza transacțională și menită să reducă nivelul de expunere a comportamentul de scenariu al „victimei” manifestat.

Noutatea și originalitatea științifică a lucrării: abordarea studiului comportamentului de „victimă” ca manifestare a unui scenariu de viață, precum și studierea caracteristicilor persoanei cu comportament de „victimă” și identificarea strategiilor de asistență psihologică și intervențiilor psihologice pentru reducerea expresiei comportamentului de „victimă” manifestat în contextul și integrare a două abordări psihologice - analiza tranzacțională și terapia schemelor.

Problema științifică semnificativă rezolvată: determinarea seriei de caracteristici ale persoanei cu comportament de „victimă”, identificarea posibilităților de integrare la nivel practic și la nivel teoretic a abordărilor analizei tranzacționale și ale terapiei schemelor pentru înțelegerea fenomenului „victimei” ca o consecință a experienței de dezvoltare adversă cu fundamentarea strategiilor și principiilor de asistență psihologică a persoanelor cu comportament de „victimă” manifestat.

Semnificația teoretică: analiza și completarea cunoștințelor existente despre fenomenul de „victimă”, definirea termenului “comportament de scenariu al “victimei”, identificarea oportunităților de integrare a analizei tranzacționale și a terapiei schemelor pentru înțelegerea și descrierea fenomenului de „victimă”, fundamentarea principiilor de asistență psihologică a persoanelor cu comportament de „victimă” manifestat.

Semnificația practică: au fost evidențiate caracteristicile ale persoanei cu comportament de „victimă” și trăsăturile personale caracteristice diferitelor tipuri de realizare a „victimei” și diferitelor grade de expresie a comportamentului de „victimă”. Pentru prima dată, comportamentul de scenariu al „victimei” a fost studiat pe un eșantion de respondenți care se aflau într-o instituție penitenciară și care au urmat un program de reabilitare pentru dependența de substanțe. Principiile de lucru psihologic cu persoane cu comportament de „victimă” manifestat pot fi utilizate de psihologi în proces de asistență psihologică a clienților. Datele obținute pot fi incluse în conținutul disciplinelor universitare de psihologie generală și socială, precum și pot servi drept justificare și conținut parțial pentru programele de educație psihologică pentru persoane de diferite vârste.

Aprobarea și implementarea rezultatelor cercetării: Rezultatele teoretice și experimentale ale cercetării au fost discutate în cadrul unor conferințe științifice naționale și internaționale. Datele obținute au fost utilizate și în practica de formare, consiliere psihologică și sprijin psihosocial pentru persoane adulte, inclusiv angajați ai organizațiilor de servicii HIV, psihologi consilieri, victimele violenței domestice și refugiați.

ANNOTATION

Covrova Anastasia. Personality traits in "victim's" scenario behavior. Doctoral thesis in Psychology. Chisinau 2025

Structure of Thesis: The thesis consists of annotations (in Romanian, English and Russian), introduction, three chapters, conclusions and recommendations, bibliography (214 sources), 13 appendices, 7 tables and 24 figures. The volume of work is 148 pages of basic text. The results of the research were published in 13 scientific papers.

Key Words: victim, script behavior of "victim", life script, early maladaptive schemas, sense of safety, interpersonal intolerance of uncertainty, rigidity.

Purpose of Research: to study the personality traits of "victim's" script behavior.

Research Objectives: to conduct a theoretical analysis of concepts related to the phenomenon of "victim" and the "victim's" script behavior, to study and to summarize data in the specified area; to study age and gender characteristics and the personality traits of "victim's" script behavior in adults: the correlations with early maladaptive schemas, beliefs making up the sense of safety, interpersonal intolerance of uncertainty and actual rigidity; to reveal personal features characteristic of different types of "victim's" realization and different degrees of the expression of the script behavior of the "victim"; to develop on the basis of the obtained results and to test the program of psychological interventions which includes the methods of schema therapy and transactional analysis and is aimed at reducing the expression of the manifested script behavior of the "victim".

Scientific Novelty and Originality of Thesis: the approach to the study of behavior of the "victim" as a manifestation of the life script, as well as the study of personal characteristics in persons with behavior of the "victim" and identification of strategies of psychological assistance and psychological interventions for reduction of the expression of the script behavior of the "victim" in the context and integration of two psychological approaches - transactional analysis and schema therapy.

Significant Scientific Problem Solved: determination of a number of personality traits in "victim's" script behavior, identification of the possibilities to integrate the approaches of transactional analysis and schema therapy to understand phenomenon of "victim" as a consequence of adverse developmental experience, with substantiation of principles of psychological assistance to people with manifested script behavior of "victim".

Theoretical Significance: analysis and complementing existing knowledge about the phenomenon of "victim", definition of the term "script behavior of "victim", identification of opportunities for integration of transactional analysis and schema therapy for understanding and describing the phenomenon of "victim", substantiation of principles of psychological assistance to people with manifested script behavior of "victim".

Practical Significance: the personal features of the script behavior of "victim" and the personal features characteristic of different types of "victim's" realization and different degrees of the expression of the script behavior of the "victim" were revealed. For the first time the script behavior of the "victim" in a sample of respondents who were in a penitentiary institution and underwent rehabilitation from addiction to psychoactive substances was studied. The principles of psychological counseling for clients with manifested script behavior of "victim" can be used by psychologists in the process of psychological counseling. The obtained data can be included in the content of university disciplines on general and social psychology, as well as serve as a justification and partial content for psychological education programs for people of different ages.

Approbation and Implementation of Research Results: Theoretical and experimental results of the research were discussed at national and international scientific conferences. The data obtained were also used in the practice of training, psychological counseling and psychosocial support for adult persons, including employees of HIV service organizations, counseling psychologists, survivors of domestic violence and refugees.

АННОТАЦИЯ

Коврова Анастасия. Личностные особенности сценарного поведения «жертвы». Диссертация на соискание ученой степени доктора психологии. Кишинев, 2025.

Структура работы: Диссертация состоит из аннотаций (на румынском, английском и русском языках), введения, трех глав, выводов и рекомендаций, библиографии (214 источников), 13 приложений, 7 таблиц и 24 рисунков. Объем работы составляет 148 страниц основного текста. Результаты исследования опубликованы в 13 научных работах.

Ключевые слова: жертва, сценарное поведение «жертвы», сценарий жизни, ранние дезадаптивные схемы, чувство безопасности, межличностная интолерантность к неопределенности, ригидность.

Цель исследования: изучить личностные особенности сценарного поведения «жертвы».

Задачи исследования: провести теоретический анализ концепций, связанных с феноменом «жертва» и сценарным поведением «жертвы», изучить и обобщить данные в указанной области; исследовать возрастные, гендерные и личностные особенности сценарного поведения «жертвы» у взрослых: взаимосвязи с показателями ранних дезадаптивных схем, базисных убеждений личности, составляющих чувство безопасности, межличностной интолерантности к неопределенности и актуальной ригидности; выявить личностные особенности, характерные для разных видов жертвенной реализации и разных степеней жертвенности; разработать с опорой на полученные результаты и апробировать программу психологических интервенций, включающую методы схема-терапии и транзактного анализа и направленную на снижение выраженности проявленного сценарного поведения «жертвы».

Научная новизна и оригинальность работы: подход к исследованию устойчивого поведения «жертвы» как проявления системы сценария жизни, исследование личностных особенностей людей, использующих сценарное поведение «жертвы», идентификация стратегии психологической помощи и психологических интервенций, направленных на снижение выраженности сценарного поведения «жертвы» в контексте и интеграции двух подходов – транзактного анализа и схема-терапии.

Решенная значимая научная проблема: определение ряда личностных особенностей людей со сценарным поведение «жертвы», и одновременном выявлении возможностей интеграции подходов транзактного анализа и схема-терапии для понимания феномена «жертвы» как последствия неблагоприятного опыта развития, как на теоретическом, так и на прикладном уровне, с обоснованием принципов психологической помощи людям с проявленным сценарным поведением «жертвы».

Теоретическая значимость: анализ и дополнение существующих знаний о феномене «жертвы», определение термина «сценарное поведение «жертвы»», идентификация ряда точек пересечения подходов транзактного анализа и схема-терапии, в том числе в контексте сценарного поведения «жертвы», а также обоснование принципов психологической помощи людям с проявленным сценарным поведением «жертвы».

Практическая значимость: определение ряда личностных особенностей сценарного поведения «жертвы», личностных особенностей, характерных для разных типов жертвенной реализации и разных степеней жертвенности. Впервые было проведено исследование личностных особенностей сценарного поведения «жертвы» в выборке респондентов-мужчин, находившихся в пенитенциарном учреждении и проходивших там же реабилитацию от зависимости от психоактивных веществ. Принципы психологической помощи людям с проявленным сценарным поведением «жертвы» могут быть использованы психологами-консультантами в психологической работе с клиентами. Полученные данные могут быть включены в содержание университетских дисциплин по общей и социальной психологии, а также служить обоснованием и частичным содержанием для программ психологического просвещения для людей разных возрастов.

Апробирование и внедрение результатов исследования: результаты исследования обсуждались в рамках национальных и международных научных конференций. Полученные данные были использованы в практике обучения, психологического консультирования и психосоциальной поддержки взрослых, включая сотрудников ВИЧ-сервисных организаций и психологов-консультантов, а также людей, пострадавших от домашнего насилия, и беженцев.

COVROVA, Anastasia

CARACTERISTICI ALE PERSOANEI CU COMPORTAMENT DE „VICTIMĂ”

SPECIALITATEA 511.01 – PSIHOLOGIE GENERALĂ

Rezumatul tezei de doctor în psihologie

Aprobat spre tipar: 19.06.2025
Hârtie ofset. Tipar ofset.
Coli de tipar: 2,0
Formatul hârtiei 60x84 1/16
Tiraj: 25 ex.
Comanda nr. 80/25

Centrul Editorial-Poligrafic al Universităţii de Stat din Moldova Str. Alexei Mateevici, 60, Chişinău, MD-2009